

VLIV SOUČASNÉ SITUACE NA BEZPEČNOSTNÍ POLITIKU STÁTU

Současný stav bezpečnostní situace v Evropě (např. válka v bývalé Jugoslávii, retardační snahy neokomunistických struktur, politický extremismus, nacionalismus) svými negativními tendencemi ovlivňuje orgány státní výkonné moci, které svou normotvornou a řídicí činností zajišťují bezpečnost obrany státu. Bezpečnostní situace neovlivňuje pouze exekutivu, ale i zákonodárné orgány, které musí neustále sledovat účinnost a perspektivnost zákonů v oblasti obrany.

Bezpečnostní situace se v důsledku svého nepříznivého vývoje výrazněji odrazí v rozhodujících oblastech bezpečnostní politiky státu. K těmto aktuálním otázkám chci vyjádřit své názory, i když v řadě případů budou mít polemický charakter.

Přitom budu vycházet z dosud platných právních norem. Především ze zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR ve smyslu pozdějších úprav (úplné znění č. 69/1993 Sb.), v němž se ministerstvu obrany (MO) mj. ukládá: koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně. MO je ústředním orgánem státní správy zejména pro zabezpečení obrany České republiky a jako orgán pro zabezpečení obrany se **podílí na zpracování návrhu vojenské obranné politiky státu.**

Vojenská i jiná opatření, která mají za cíl ochránit stát před jakoukoliv hrozbou a zajišťovat jeho bezpečnost, se řídí ustanoveními zákona. Právní normy v tomto ohledu vytvářejí podmínky konsenzu na úrovni všech ústředních orgánů státní správy, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu. Z věcného hlediska potom rozsah a obsah přijímaných opatření v oblasti zabezpečení obrany odpovídá vedle domácí a zahraniční politické situace i charakteru současné bezpečnostní situace.

Bezpečnostní politika

Hned z úvodu je evidentní, že koncepci bezpečnostní politiky v kontextu vojenské obranné politiky státu, na jejíž tvorbě se MO též podílí, nelze vidět jinak než v komplexní formě. Pravděpodobně ji nebude možné posuzovat odděleně od bezpečnostně politických podmínek, vnitřní a zahraniční politiky a hodnotit bez celkové závislosti na systému národní bezpečnosti České republiky. Také nelze pominout občanskou dimenzi bezpečnostní politiky, tj. úkol zajistit co nejlepší mezinárodněprávní podmínky pro život a prosperitu jeho občanů.

Bezpečnostní politika v systému národní bezpečnosti státu není jen vojenskou politikou, ale nabyla na nové dimenzi, která v rámci systému národní bezpečnosti je jedním z hlavních pilířů státní politiky s cílem udržet svrchovanost a jednotu státu, zabezpečit dokonale fungující demokracii a plnění závazků podle mezinárodního práva.

Koncepce bezpečnostní politiky vycházející z principů národní bezpečnosti by měla podle mého názoru garantovat naprostou spolehlivost, která odpovídá hodnotám, jež nezvyšují napětí v mezinárodních vztazích. Měla by eliminovat hrozby, předcházet vzniku rizik a odstraňovat příčiny ohrožení a možných krizí. Význam a uplatnění bezpečnostní politiky státu přímo volá po zdůraznění její maximálně možné perspektivnosti, kde pouze pružná reakce na probíhající změny nebude vždy dostatečně efektivní.

Pro případ nutnosti se tímto způsobem vytvoří nezbytné podmínky k vojenské obraně země, zachování její svrchovanosti a odvrácení případné agrese. Tyto komplexní úkoly na sebe může bezpečnostní politika státu vzít pouze za předpokladu rychlé a pružné odezvy na všechny změny, které zcela překvapivě a neočekávaně začínají ovládat bezpečnostní prostředí.

Politické prostředí bipolárně rozdělené Evropy na Východ a Západ s ideologickým kontextem vojenské konfrontace v období studené války bylo překonáno. V podmínkách multilaterálních vztahů se změnilo i bezpečnostní prostředí, ve kterém současná bezpečnostní situace odráží nové události. Zpravidla zahrnují zcela odlišné příčiny svého vzniku, mají jiný obsah, nabývají na nové dimenzi. Proto se domnívám, že vyžadují naprosto nový tvůrčí přístup při jejich hodnocení a vyvozování závěrů, zvláště s ohledem na země střední a východní Evropy.

Rozměr problémů zabývajících se bezpečnostní politikou mají většinou demokratické státy prakticky zcela zřetelně vymezen. Věcné otázky bezpečnostní politiky jsou v těchto zemích zpravidla vyjádřeny vydáním takových závažných dokumentů, jako jsou například Strategie obrany, Koncepce obrany, Vojenské doktríny, Bílé knihy obrany apod. V těchto materiálech se základní otázky bezpečnostní politiky mohou přizpůsobovat měnící se situaci a revidovat v pravidelných (i dlouhodobějších) intervalech. V této souvislosti stojí za připomenutí příklad, uvedený ve Vojenských rozhledech č. 2/1994.

Znovu stojí za to zmínit, jakou má váhu problém bezpečnostní politiky ve vyspělých demokratických státech. Například bezpečnostní politika ve Francii je pojímána jako jisté tabu, věc, jež integruje celonárodní zájmy a slouží celé společnosti bez rozdílu politické a ideologické orientace. Ve Francii již dlouhodobě platí zásada, že bezpečnostní politika státu se řídí doktrínou, jež vyžaduje celonárodní konsenzus. Proto se na její přípravě podílejí političtí činitelé, civilní a vojenští odborníci. Vyházejí ze stanovení národních zájmů pro delší časovou perspektivu, z analýzy mezinárodněpolitické situace a z prognózy jejího dalšího vývoje.

Při koncipování vojenské doktríny i při jejím naplňování mají prioritu politické přístupy před přístupy vojenskotechnokratickými. Dále mají prioritu dlouhodobé zájmy bezpečnosti Francie před zájmy stran, které zvítězily v posledních volbách. Doktrína má proto platnost nejen pro období působení jedné vládní koalice, nýbrž

podstatně delší. (Tolik z článku Kontinuita v bezpečnostní politice, autor Jean Chenier, Mezinárodní politika č. 5/93, Praha 1993, str. 8.)

Domnívám se, že tímto způsobem přijímaná opatření v rámci bezpečnostní politiky napomáhají včas odhalovat a upozorňovat na zárodky vznikajících rizik, případných ohrožení a krizí s tím, že je identifikují a současně brání jejich možné eskalaci. Preventivní opatření eliminující složité bezpečnostní situace pochopitelně napomáhají zpětně chránit stát a zajišťují jeho bezpečnost. Bezpečnostní politika svou podstatou řešených problémů má ve státě podle mého mínění dvojedinou úlohu - preventivní (ochrannou) a reflexivní.

Z uvedených poznatků je možné bezpečnostní politiku státu chápat jako **součást obecné vnitřní a zahraniční politiky, státní politiky svrchovaného demokratického státu, jež transformuje narůstající bezpečnostní problémy z vnitřního a mezinárodního společenského prostředí do rozhodujících otázek bezpečnosti v rámci systému národní bezpečnosti.** Bezpečnostní politika státu by proto podle mého mínění mohla najít svůj výraz v základních rysech dokumentu, jako například Strategie národní bezpečnosti České republiky (případně jiného základního dokumentu s celospolečenským významem) a požadavcích, které z toho vyplývají pro vojenskou výstavbu ozbrojených sil, ozbrojených sborů, záchranné a havarijní služby, programování národního hospodářství a usměrňování činností právnických osob důležitých pro celkovou přípravu státu k obraně.

Současná bezpečnostní situace

Při koncipování bezpečnostních otázek je účelné vycházet z rozboru současné bezpečnostní situace a její možné perspektivy. Její analýza a předpokládaný budoucí vývoj slouží jako základní východisko odrážející nejdůležitější úkoly obrany většiny zemí, včetně našich sousedů. Je proto zcela logické, že rozhodnutí o bezpečnostní politice státu se přizpůsobují vedle aktuální vnitřní bezpečnostní situace i jejímu ekvivalentu z bližšího i vzdálenějšího okolí.

Cílem následujícího pokusu o rozbor a nástin možné perspektivy bezpečnostní situace není předložit podrobnou analýzu a prognózu. Není to ani možné z hlediska rychlého zastarávání faktů. Jde ale o zpracování podkladů k objasnění zcela nových jevů působících v problematice bezpečnostní politiky.

Současný stav v mezinárodních vztazích je charakterizován různorodostí zájmů jednotlivých subjektů mezinárodního práva v Evropě a rychlým sledem událostí nejrůznějšího charakteru. Jejich souvislosti nezřídka přecházejí z politické roviny k nepřátelství, jakož i k ozbrojenému násilí s cílem podřídit vlastním zájmům a ve svůj prospěch jiný subjekt.

Odrzem vojenskopolitických změn, k nimž nepřetržitě dochází, je v některých případech národní a národnostní nesnášenlivost, která zřejmě bude přetrvávat i v dalším období. V tomto ohledu zejména v Evropě dochází v posledních několika letech k výrazným změnám, jež dále graduji. Jejich průvodními znaky jsou etnické, náboženské aj. nepokoje, které zdůrazňují rozdílnosti historického vývoje, kultury, životní úrovně a lidských práv jako inspirace etnické nesnášenlivosti. Představují

jednu z nejvážnějších vojenských hrozeb v Evropě. Inspirací k nim slouží aktivování historických nacionálních a územních sporů.

Ukončení studené války předpokládalo nové období míru, bezpečnosti a ekonomicky prosperujícího rozvoje. Prakticky však přetrvávají hrozby, nebezpečí, nestabilita, nejistota, krize a z toho vyplývající bezpečnostní rizika. Bezpečnostní hrozby nejen přetrvávají, ale vytvářejí se i nové. Vyhrotila se vojenskopolitická situace v jiho-východní Evropě (mnohých regionech východní Evropy), kde krize přerostly do stavu války.

Východní soused Slovensko usiluje o překonání krize, kterou vyvolaly nesnáze s maďarskými národnostními menšinami.

Německo po sjednocení nabývá v Evropě nejvýznamnější pozici hospodářskou, politickou, vojenskou aj. V této zemi zaznamenal nevidaný vzestup politický extremismus. Podle zveřejněné statistiky extrémisté v roce 1992 spáchali téměř 3700 politicky motivovaných násilných činů, což znamená v porovnání s rokem 1991 nárůst o 55 %. Počet lidských obětí se v roce 1992 ve srovnání s předloňskem ztrojnásobil. Při akcích neonacistů zahynulo 17 lidí.

Pro Českou republiku má svou váhu problém sudetských Němců, který při necitlivém přístupu hlavně z německé strany, jako silnější, by mohl vést ke zhoršení vztahů s nepředvídatelnými následky. Představitelé sudetských Němců zatím pouze kritizují jejich „opomíjení“ v politice České republiky. Veřejné projevy nespokojenosti v tomto směru jsou stále evidentnější.

Německo v současné době stupňuje snahu o zamezení nelegálního přístěhovalectví, avšak i přes přijímaná přísná legislativní opatření masová migrace obyvatelstva zejména z Balkánu a jiných krizových oblastí východní Evropy na Západ pokračuje.

Protiklad integrujícího se Německa, dezintegrované Rusko, prodělává hlubokou hospodářskou, sociální, politickou krizi. Zvyšuje se tam pravděpodobnost vzniku nových regionálních (lokálních) konfliktů.

V některých regionech Asie, Afriky a Latinské Ameriky se nedaří eliminovat populační vývoj, který ohrožuje ekonomickou rovnováhu a vede k sociálním důsledkům - hladu a epidemiím.

Na západní polokouli se nepodařilo úspěšně skoncovat s nelegální sítí obchodu s drogami. Zhoršuje se tam stav životního prostředí, zaostává hospodářství, prohlubuje dlouhotrvající ekonomická recese, zvětšuje zadluženost.

V celosvětovém měřítku se oslabuje národní stát jako zdroj identity. V mnoha částech světa začalo náboženství vyplňovat tuto mezeru. Religiozita projevující se ve formě hnutí, nazývaných „fundamentalistickými“, je v různých regionech destabilizující silou. Taková hnutí se začínají vyjevovat v západním křesťanství, judaismu, buddhismu a hinduismu, jakož i v islámu.

Přechod k nekontrolovatelné nestabilitě je podporován z celosvětového úhlu pohledu konjunkturnou pohybu zbraní, který je v podstatě neregulovatelný. S rozkládající se ekonomikou bývalého východního bloku upouští některé východní regiony od původních záměrů konverze zbrojního průmyslu. Rozšiřují se dodávky zbraní i do tzv. zakázaných oblastí. Přes přijímaná opatření jde předávání zbraní prakticky obtížně ovlivnit. Některé státy v krizových oblastech jsou dnes schopny vyrábět

moderní konvenční zbraně přinejmenším na základě licencí. Objevují se zde nové, tzv. zbrojní státy.

Některé země, které se z kulturních a mocenských důvodů nechtějí nebo nemohou připojit k Západu, s ním soutěží rozvojem své vlastní ekonomické, vojenské a politické moci. Činí tak podporou svého vnitřního rozvoje a spoluprací s dalšími zeměmi. Nejvýraznější formou této spolupráce je konfuciánsko-islámské spojení, které vyslovilo výzvu západním zájmům, hodnotám a moci.

Situace se zkomplikovala i tím, že se zvětšil počet států vlastníci jaderné prostředky. Zbraně hromadného ničení mají v některých případech nedostatečnou ochranu před eventuálním zneužitím. S jadernými zbraněmi se manipuluje, jsou artiklem obchodu, jsou zbraněmi, které umožňují hrozit, demoralizovat i vydírat. Nové země (zejména islámské) vyvíjejí snahu o jejich získání. Některé země třetího světa se pokoušejí získat přístup k družicovým navigačním systémům, jejichž pomocí by mohly přesněji zaměřovat rakety. Ve zvýšené míře nakupují i civilní kosmickou techniku, kterou pak používají k vojenským účelům. Rovněž jiné druhy zbraní hromadného ničení lze přiřadit k strategicky významným arzenálu.

Stav války je dnes realitou v různých regionech. V roce 1993 bylo celkem zaznamenáno v celosvětovém měřítku 53 konfliktů. Za nejnebezpečnější lze označit území bývalého Sovětského svazu, jihovýchodní Evropu, Blízký východ, jihovýchodní Asii - Indii, Pákistán, severní Koreu, Kambodžu, severní Afriku, Jihoafrickou republiku, Angolu, Mosambik. V těchto zemích je ve zbraní přibližně 11 milionů vojáků, kteří mají k dispozici 150 000 tanků a OT, 20 000 bojových letounů a vrtulníků a 3000 válečných lodí, včetně ponorek a další válečný materiál.

Podle zveřejněných údajů v odborném tisku zahynulo v krizových oblastech následkem válečných konfliktů v Evropě v období od r. 1990 podle regionů a zemí (Ázerbájdžán, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Severní Irsko) již řádově statisíce lidí. Na Blízkém a Středním východě (Irán, Irák, Izrael/Palestina, Tádžikistán, Turecko) asi 18 500 osob (bez údajů války Irán/Irák). V Asii (Afghánistán, Bangladéš, Indie, Indie/Pákistán, Indonésie, Kambodža, Laos, Barma, Filipíny, Srí Lanka) 1 122 300 až 1 170 300. V Africe (Angola, Libérie, Mosambik, Rwanda, Somálsko, JAR, Súdán, Čad) 292 500 až 296 500 osob. Ve Střední a Jižní Americe (Guatemala, Kolumbie a Peru) 744 000 osob. (Výběr některých údajů z Notfallvorsorge und Zivilverteidigung 3/1993.)

Současná bezpečnostní situace se komplikuje tím, že **dřívější osvědčené nástroje na podporu míru**, jako například mezinárodní odzbrojovací, obranné dohody, obranné rozpočty a obranná politika, ztrácejí na aktuálnosti. Ukazuje se totiž, že tyto prostředky k zachování míru **vyžadují konsenzus, který se velmi nesnadně prosazuje v podmínkách, pro které jsou charakteristické multi-laterální mezinárodní vztahy.**

Pro stabilizaci bezpečnostní situace se ukazuje důležitým faktem ekonomická situace. Stále zřetelněji je vidět, že bez prosperujícího hospodářství nebude pravděpodobně možné zajistit bezproblémový demokratický vývoj některých postkomunistických zemí. Současný stav ekonomik zaostalých států nevytváří zmíněné předpoklady a nejsou tudíž vytvořeny základní předpoklady perspektivní-

ho demokratického mírového vývoje těchto zemí. Ekonomika je naopak příčinou jejich vnější a zejména vnitřní nestability.

Z reálné bezpečnostní situace si lze vyvodit, že obsahuje některé nové tendence, jejichž konkrétní formy a intenzitu jsme s největší pravděpodobností nepředpokládali. Nyní se ovšem staly skutečností. Nelze je podceňovat. Ve světě vznikají další krizové oblasti, kruté, krvavé, vražedné a nemilosrdné konflikty neustále pokračují. V celosvětové dimenzi neexistuje účinný obranný vojenský (ani politický) mechanismus pro účinné řešení rozporů a už vůbec nejsou nástroje, které jsou s to nepříznivému vývoji zabránit. Navíc vlivem nových kvalitnějších věcných podmínek přinášejí dnešní konflikty řadu nových jevů souvisejících s uplatněním sil a prostředků, forem jejich využití v rámci moderních způsobů ničení protivníka. I tyto fenomény bude nutné promítnout do systému národní bezpečnosti státu a absorbovat je bezpečnostní politikou.

Osobně vnímám tyto skutečnosti současného i budoucího neuspokojivého stavu bezpečnostní situace jako dynamické prvky, které zřejmě ovlivní účinnější řešení celého systému národní bezpečnosti, zejména z něj vyplývajících úkolů důležitých pro obranu státu. Půjde o přijímání nezbytných opatření v rámci fungování systému národní bezpečnosti, pro nějž stát zřizuje ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné a havarijní služby, programuje národní hospodářství a organizuje přípravu občanů.

Bezpečnostní politika České republiky

Zevrubné posouzení současného stavu bezpečnostní situace přineslo řadu nových postřehů, které mají vliv na různé otázky související s problematikou bezpečnostní politiky. Na podkladě závěrečného shrnutí současného stavu bezpečnostní situace a jejího vlivu na oblast bezpečnostní politiky je zřejmě důležité, že **Česká republika nestojí stranou současného vojenskopolitického procesu, který v bezpečnostní sféře nabízí některé nové podněty pro rozhodování o bezpečnostní politice.** Její modelové řešení má odpovídat současnému vývoji vojenskopolitických vnitřních i vnějších vztahů s prioritou reakce zahraniční politiky státu na možné neočekávané vojenskopolitické události. Model bezpečnostní politiky České republiky by na základě toho mohl vypadat asi takto:

Schopnost rychlé pružné reakce na široké spektrum možných neočekávaných vojenskopolitických událostí, které se mohou promítnout přímo, či zprostředkovaně do podmínek České republiky, vyžaduje udržovat odpovídající kvantitu i kvalitu ozbrojených sil, zvláště Armádu ČR: její zpravodajství, pružné řízení a velení, vysoký stupeň pohyblivosti a vhodné logistické schopnosti včetně dopravních kapacit a logistických zásob, dostatečných pro autonomní vedení efektivní bojové činnosti.

Modelové řešení předpokládá uplatnění nejnutnějšího počtu sil a prostředků ozbrojených sil. V dalším podle ekonomických možností státu jejich zdokonalování na úroveň potřebnou pro dosažení kompatibility a interoperability s ozbrojenými silami armád NATO. Za zdroj efektivnosti ozbrojených sil považuje využívání poznatků vědy, její materializaci v inovačních procesech a využívání vysokých

technologií. Podpora v tomto směru ze strany reálné bezpečnostní politiky státu je nevyhnutelně potřebná.

Úkoly, které z uvedeného modelu vyplývají pro bezpečnostní politiku, svědčí o zodpovědném přístupu k zajištění bezpečnosti země. Ze zkušeností zemí, které již zmíněný model v praxi uplatňují, se ukazuje, že snadněji se v tomto ohledu přijímají rozhodnutí o bezpečnostní politice ve státech s demokratickou orientací. Zřejmě proto, že v nich o veřejné politice (jejíž součástí je i obranná politika) rozhoduje většina, a to zákonodárnou cestou, a navíc je vojenská složka podřízena občanské. Podřízenost ozbrojených sil parlamentní kontrole, která je v demokratických státech běžná, pomáhá zaručit, že rozhodnutí o bezpečnostní politice, která jsou bezvýhradně nutná, nebudou na úkor základních demokratických hodnot. Včlenění vojáka do občanské společnosti se všemi jeho právy a povinnostmi, se jeví v tomto případě též snazší.

Přesto, že je nemožné v rozsahu jednoho článku popsat celý okruh souvisejících problémů bezpečnostní politiky v současné bezpečnostní situaci, je již z prvního povrchního pohledu patrné, že bezpečnostní politika státu bude mít v nastávajícím období stále větší význam a širší uplatnění při budování systému národní bezpečnosti České republiky.

Z předcházející části rozboru bezpečnostní situace totiž vyplývá, že zdrojem napětí ve světě jsou zpravidla společenské projevy, které překračují míru snášenlivosti mezi těmi subjekty, které nesdílají všeobecně proklamovanou kontinuitu demokracie a obrany. Analýza bezpečnostní situace evidentně potvrzuje, že krizové situace, popřípadě konflikty se vyhrocují v regionech, zemích a všude tam, kde standardní hodnoty demokracie jsou potlačovány. Takové subjekty (regiony, státy, skupiny států) nejsou s to čelit nevidaným výzvám po ukončení bipolárního rozdělení. A přesto, že situace nabízí nové příležitosti pro mír a bezpečnost, problematika vztahu míru, rizik a ohrožení se v důsledku nedemokratického přístupu k těmto otázkám stává v některých oblastech světa stále složitější. Často vznikají hrozby a krize vrcholící ozbrojeným konfliktem, který se stává jediným, „účinným“ prostředkem řešení nahromaděných problémů.

Ovšem již z úvodních pasáží vyplynulo, že cílem bezpečnostní politiky je naopak hrozbám, krizím a ozbrojeným konfliktům čelit všemi dostupnými politickými (mírovými) prostředky, kterými stát disponuje pro zachování míru. Tyto prostředky budou i nadále zahrnovat politické i vojenské aspekty. V podmínkách České republiky v politické oblasti jde o úsilí dávající přednost dialogu s ostatními státy a aktivní hledání kooperativního přístupu k evropské bezpečnosti včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení i udržování vlastní vojenské schopnosti umožňující předcházet ohrožení odstrašováním a zabezpečit řízení krizí malé intenzity i efektivní obranu. Toho docílíme za předpokladu, že bezpečnostní politika v pravém smyslu slova bude sledovat širší okruh cílů směřujících k předcházení krizí.

Z vojenského hlediska to je v první řadě odstrašovat eventuálního protivníka od zamýšlené agrese. Za druhé demonstrovat odhodlání k ozbrojené obraně státu. A za třetí, v případě možné agrese odrazit případného agresora a vytvořit podmínky pro zachování nezávislosti, svrchovanosti, suverenity a integrity země. Řízení rozdílných výzev, kterým musí Česká republika čelit v současnosti

i budoucnosti, vyžadují obecný přístup k bezpečnosti, ve kterém je bezpečnostní politika založena na třech shora uvedených vzájemně se propojujících prvcích: dialogu, součinnosti a udržování obranné schopnosti.

Plánování, programování a rozpočtování výdajů na obranu

Tyto záměry odrážejí rozhodující úkoly obrany vyplývající z modelu bezpečnostní politiky. Jeho cílem je především optimální cestou dosáhnout efektivní obrany, při zachování vyváženého vztahu mezi úkoly ozbrojených sil a ekonomickými možnostmi vynakládaných prostředků. Přes řadu přijímaných opatření v tomto směru vždy docházelo, opětovně dochází a zřejmě bude k jistým rozporům docházet i přesto, že demokratické státy uplatňují efektivní systémy plánování, programování a rozpočtování. Přecenění i podcenění některého z hledisek tohoto řídicího systému může mít pro kontinuitu bezpečnostní politiky nepříznivé následky. Bezpečnostní politika sehrává prospěšnou úlohu v tom, že koordinuje rozličné zájmy zainteresovaných stran vcházejících do systému a upozorňuje na eventuální problémy.

Takové otázky mají význam, pokud jde o nedostatečné zdroje, které se na obranu vyčleňují. Současný stav ekonomiky doprovázený celosvětovou hospodářskou recesí, je charakteristický tím, že prostředků nazbyt nemají ani ekonomicky nejvyspělejší a hospodářsky nejstabilnější země světa. Proto je nutné důsledně uvádět do souladu zdroje s potřebami obrany v rámci systému plánování, programování a rozpočtování, který se v podmínkách vyspělých zemí s demokratickou orientací již dlouhodobě osvědčuje. Zejména v těch státech, které mají vyspělou ekonomiku. A přesto, že v celosvětovém měřítku dochází k poklesu hospodářského rozvoje, je vidět, že demokratické státy obranu nepodceňují.

V tomto ohledu vojenské rozpočty mají vliv na všechny součásti související s obranou. Případné nižší zdroje na obranu mohou být (za určitých podmínek) potenciálním zdrojem ohrožení státu. Na základě toho se rozpočty (nejen v armádách NATO) snižují velmi důmyslně a promyšleně.

Opětovně se v tomto ohledu nabízí nezbytnost přihlédnout k současné bezpečnostní situaci. Vyplývá z ní také, že **ještě nenastala doba, v níž se politické cíle určují jednoznačně bez zřetele vojenských**. Oblast bezpečnosti by proto neměla ztratit na intenzitě v důsledku nižších zdrojů. Bezpečnostní politika musí mít k tomu účelu vytvořeny garance, které to nepřipustí. Slouží jí vědecky podložené koncepce rozvoje armády s podstatným přehodnocováním všech ukazatelů zabezpečování obrany státu. Koncepce rozvoje Armády ČR do roku 1996 a Koncepce zavedení systému plánování, programování a rozpočtování do podmínek rezortu ministerstva obrany, jsou přesvědčivým důkazem, že v podmínkách Armády ČR dochází v tomto směru k pozitivnímu posunu.

Vyplývá z nich mj., že cíle a úkoly obrany vyžadují prosazovat v rámci bezpečnostní politiky vědecké poznatky na všech úrovních plánování i na úrovni zabezpečení vynaložených prostředků. To vyplývá i z úkolů zajištění obrany státu, především vytváření, upevňování a zdokonalování věcných podmínek obrany státu, potřebného technického vyzbrojení armády, určení perspektiv nejnужnějšího

rozvoje zbraní a bojové techniky, logistiky, mobilizačních možností, přípravy logistických zásob apod. To všechno je třeba uplatnit při zdůvodňování kvalitativních a kvantitativních požadavků na zabezpečení obrany s ohledem na současnou bezpečnostní situaci.

Krizové situace

Pro Českou republiku za nejpravděpodobnější variantu, která by mohla zapříčinit eventuální krizi, popřípadě její vstup do války, lze považovat lokální (regionální), prostorově ohraničený ozbrojený konflikt s omezenými cíli. Jedním z hlavních rizik je případ, kdyby došlo v Evropě k vytvoření nové bipolarity ať již na jakýchkoliv základech nebo parametrech. **Vyhnutí se takové nové bipolaritě je také hlavním důvodem nové iniciativy NATO Partnerství pro mír.** Příčinou krizové situace a následujícího válečného konfliktu by mohlo být zpochybnění existujících státních hranic, nacionální extremismus, nebo prosazování sféry vlivu ozbrojenou silou ze strany jiného státu.

Požadavky bezpečnosti a rizika, kterým musí Česká republika v důsledku toho čelit, mají na rozdíl od minulosti zcela rozdílný charakter. Rizika pro bezpečnost České republiky již nevyplynávají především ze zahájení konfliktu velké intenzity s minimální varovací dobou, nebo zamýšlené vnější agrese proti území republiky, ale jako důsledek nepřekonaných historických a jiných souvislostí s politickým kontextem, jakož i ekonomických a sociálních potíží, včetně etnických nepřátelství, nacionalismu, ideologické a náboženské nevraživosti, územních, ekonomických, ekologických a jiných sporů a projevů nesnášenlivosti.

Způsobená napětí vojenskými hrozbami mohou vést k nepřátelstvím, popřípadě krizím a hrozbám pro stabilitu České republiky. Neexistují zatím přiměřené mechanismy, které spolehlivě zaručí urovnání eventuální krize na základě bezpečnostních koaličních záruk, či jiného mechanismu evropské bezpečnosti. Americký projekt Partnerství pro mír je mnohostranný v oblasti spolupráce. Avšak pro svoji skutečnou samostatnou existenci nemá Česká republika jedinou přesně vymezenou koaliční bezpečnostní záruku. To je rizikem svým charakterem mnohoaspektovým a mnohorozměrovým, které překrývá další prognózní rizika, jež nelze v žádném případě vyloučit a tudíž podceňovat. Mohou vznikat nejrůznějšími způsoby, v nejrozmanitější situaci, což znesnadňuje předcházení naznačeným krizím a řízení krizí v podmínkách České republiky.

Připomenuté diferencované příčiny vzniku krizí, lokálních (regionálních) konfliktů přinášejí stále nové podněty pro rozhodování v bezpečnostní politice a ovlivňují řadu souvisejících jevů. Vezmeme například skutečnost, že se v posledním období krize a zejména lokální (i regionální) konflikty s neobyčejnou rychlostí rozšiřují do nových lokalit. Ukazuje se, že odolávat nepřítivnému vývoji krizí a přerůstání v ozbrojené konflikty je nesnadné.

Negativní vývoj by bylo pravděpodobně možné usměrnit obnovením procesu odzbrojení z období 70. a 80. let, kdy se příkladně přijímaly a aktivně i iniciativně plnily závazky vyplývající z Charty OSN, Závěrečného aktu KBSE v Helsinkách, Závěrečného dokumentu vídeňské následné schůzky, Dokumentu stockholmské

konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě, vídeňské smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě a pařížské schůzky nejvyšších představitelů KBSE, jakož i ostatních smluv.

Není potřebné v této souvislosti zvlášť zdůrazňovat geopolitickou úlohu České republiky z pohledu nových strategických úvah NATO. *Česká republika je součástí středoevropského geostrategického prostoru, který je významný jako celek, nikoliv jako jednotlivé části.*

Na rozdíl od nedávné minulosti by se dnešní přijímaná systémová opatření ve sféře bezpečnostní politiky (odpovídající důležitosti jejího postavení ve společnosti) měla pružněji přizpůsobovat negativním tendencím bezpečnostní situace - v mírovém stavu, krizové situaci a stavu ohrožení - v rámci celého komplexu národní bezpečnosti České republiky.

▲ **V míru** přijímaná opatření sledují bezpečnostní rizika, hodnotí hrozby a připravují se politická, právní, diplomatická, hospodářská, bezpečnostní, vojenská a jiná opatření zaměřená ke zvládnutí možných krizových situací.

▲ **Krizová situace** může mít nemilitární nebo militární charakter, ale její vyřešení obvykle vyžaduje účast ozbrojených sil, zejména armády ve formě podpůrné asistence nebo omezeného zasazení, účast ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranné a havarijní služby. To vyžaduje, aby Armáda ČR měla schopnost dávkované a včasné odezvy na takové okolnosti, schopnost odstrašovat akce ohrožující bezpečnost. Podle konkrétní situace řeší stavy, při kterých je bezprostředně ohrožena svrchovanost a jednota státu, demokracie, veřejný pořádek, zdraví a životy občanů, majetek a kulturní statky nebo životní prostředí.

▲ **Ohrožení státu** je nejsložitější situací. Jde o kritický stav ohrožující existenci a přežití státu, kdy (jak už jsem zmínil v předchozím) válka zůstává jediným prostředkem zachování suverenity a územní celistvosti státu. Ozbrojené síly České republiky, jejichž základním posláním je chránit mír, musí být v tomto ojedinělém případě pojistkou proti potenciálním rizikům, a to na minimální úrovni nezbytné pro předcházení válce a v případě agrese pro obnovení míru v rámci kolektivní nebo i autonomní sebeobrany.

Akcenty těchto atributů mají odůvodnění zejména v budoucnosti. Ovšem již dnes souvisejí s kompatibilitou a interoperabilitou progresivních vojenských technologií, účinných systémů velení a řízení, přesných zbraňových systémů, které se vyznačují větší využitelností v nových způsobech ničení protivníka. Postupné změny je nutné dávat do souvislosti s hodnocením bezpečnostní situace.

A nejsou to pouze důsledky stále složitější bezpečnostní situace, která ovšem k vyvození tohoto závěru též přispěla. Jde také o zásadní přeměny související s přípravou a vedením současné i budoucí bojové činnosti v zcela nových podmínkách.

Krize, které eskalovaly, jako například válka v Perském zálivu a další dnešní lokální (regionální) konflikty na území bývalé Jugoslávie, bývalého Sovětského svazu, v Africe apod. ukazují, že pro řízení krizí, konfliktů má mimořádný význam takové ničení protivníka, k němuž lze přiřadit dezorganizaci protivníkovy zápolí,

především jeho politického a řídicího systému, systému výroby, dopravy, spoju a rovněž působení na morální stav vojsk a obyvatelstva. Tyto metody (v důsledku vyspělých technologií zbraňových systémů) mění charakter ozbrojeného konfliktu.

Progresivní využívání sil a prostředků umožňuje vedle toho současně jejich zasazení k jinému účelu, který nutně nesouvisí s bojovou činností. Řízení krizí si vynutilo organizovanou pomoc obyvatelstvu vojsky s humanitárním posláním, v nichž spočívá i nový význam a poslání bezpečnostní politiky. Síly a prostředky soudobých armád tak přispívají k řešení různých složitých situací. Podle potřeby a možností se podílejí na operacích zaměřených k **předcházení ozbrojeným konfliktům a udržení míru.**

Větší úloha pravděpodobně připadne vojenským pozorovatelům. Vysílají se s nejrůznějšími úkoly a posláním v rámci kontrolních operací. Hledání nových cest k uplatnění sil a prostředků vyžaduje stále širší okruh problémů vznikající na základě vyhodnocené bezpečnostní situace.

Důsledky současné bezpečnostní situace vyžadují, aby se síly a prostředky ve stále větším měřítku angažovaly ve zdravotnické pomoci, při epidemiích - tzv. humanitárních operacích. Na základě charakteru krizí by ve větším rozsahu měly poskytovat pomoc při opravě komunikačních sítí, železnic, řešení ekologických problémů, odstraňování následků přírodních katastrof, zajištění přepravy potravin a dalšího nezbytného materiálu k přežití obyvatelstva, evakuace obyvatelstva apod.

V rámci amerického projektu Partnerství pro mír jde výhradně o operace na podporu míru, v rámci Ochraných sil OSN a ne o přímé vstupy do ozbrojených konfliktů nebo o spojenectví ve smyslu mezinárodně-právním. V rámci Partnerství úkoly zřejmě porostou při kontrole, přípravě a realizaci takových opatření, jako jsou blokády, embargo a zajišťování dalších sankcí. Účinně se mohou využívat k zabránění rozšiřování ozbrojených konfliktů na další území.

Bezpečnostní politika státu musí též zahrnovat významnou úlohu ozbrojených sil, zejména armády při eliminaci nekontrolovatelné migrace obyvatelstva a případném nasazení k uzavření státních hranic.

Neobvyklé situace pro nasazení sil a prostředků mají řadu různých příčin. Hlavní z nich však vidím v tom, že s novými celosvětovými mnohostrannými politickými vztahy nezmizely všechny dřívější latentní problémy, které jsou jejich příčinou. V plném rozsahu nelze najednou vyřešit vše, co se v sociální, politické, ekonomické, etnické, náboženské, národnostní, historické aj. problematice za dlouhá léta neřešených problémů v různých regionech naskládalo. Ve střední a východní Evropě se vedle toho ještě projevují problémy související s přechodem na tržním hospodářství a s tím spojeným ekonomickým propadem.

Variantní rozšiřování možností použití sil a prostředků a jejich připravenost k zásahu na území státu a spoluúčast při rozsáhlých nevojenských krizových situacích posunuje sféru vlivu bezpečnostní politiky do roviny tzv. nevojenských ohrožení. I oblast nevojenských ohrožení není jen vnitrostátní záležitostí, ale má v mnoha aspektech i mezinárodní vazby, které si vynucují i mezinárodní součinnost. Z hlediska státních hodnot a zájmů České republiky mohou mít nemilitární charakter zejména tyto krizové situace: ekologické katastrofy, migrace osob

velkého rozsahu, mezinárodní terorismus, sabotáže, organizovaná zločinnost, pobuřování a násilné incidenty proti ústavnímu zřízení, kolaps dodávek strategických surovin.

Lze namítnout, že řešení některých z uvedených úkolů přináležejí do kompetence jiných než vojenských orgánů, organizací a institucí, za tímto účelem konstituovaných. Jsou i názory, že se zachází za rámec bezpečnostní politiky. Avšak z vývojových trendů bezpečnostní situace (v první části článku) vyplývá, že zvláště zkracování intervalů vzniku krizových situací, jejich převládající živelný postup a plošné rozšiřování na nová teritoria, nekontrolovatelná eskalace do ozbrojených konfliktů, zřejmě vyžadují zcela nové pojetí základních atributů bezpečnostní politiky států.

Jiný pohled na bezpečnostní politiku je též možno spatřovat zejména v důsledku projevů ekologické nestability. Ekologická nerovnováha v celosvětovém i regionálním měřítku může zapříčinit vážné katastrofy kdykoliv a v kterémkoliv regionu. Odstraňování následků po přírodních živelních pohromách bude zřejmě důležitou službou států obyvatelstvu, kterou budou pravděpodobně poskytovat ozbrojené složky.

Žijeme v době, která v důsledku dynamického vývoje bezpečnostní situace předpokládá kriticky přehodnotit překonané hodnoty bezpečnostní politiky České republiky. V závislosti na nepředvídatelnosti vývoje bezpečnostní situace bude účelné posoudit některé perspektivní otázky související se zpracováním návrhů pro posílení obranyschopnosti země. Nejde v žádném případě jen o úkoly Armády ČR nebo ozbrojených sil. Jde o úkol celostátního a celospolečenského charakteru. Důležité jsou okolnosti, které tuto potřebu vyvolávají. Vedle zhoršující se bezpečnostní situace, jsou to i nové podněty pro širší uplatnění ozbrojených sil a prostředků. Je to i perspektiva, kterou vytyčuje projekt Partnerství pro mír. Jednoznačně je však třeba říci, že přes veškeré úsilí nebude ČR schopna zajistit svoji bezpečnost v případě výrazně nepříznivé situace sama, a proto bude usilovat o bezpečnostní záruky cestou integrace do mezinárodních bezpečnostních struktur. V systému národní bezpečnosti České republiky to vyžaduje trvale sledovat a vyhodnocovat vývoj bezpečnostní situace s rychlou a pružnou odezvou. Takový postup umožní včas reagovat na změny, k nimž dochází v politické oblasti, a přizpůsobovat je rozhodujícím potřebám zajištění bezpečnosti země.